

Medyada İşlevsel Ayrımcılık: Alman ve Türk Basınında “Suriyeli” Temsillerinin İncelenmesi

Functional Discrimination in The Mass Media: An Investigation of “Syrian” Representations in German and Turkish Press

Mehmet Selahattin OKUROĞLU¹, Turancan ŞİRVANLI²⁻³

Öz

İngiliz Kültürel Çalışmalar ekolünün işaret ettiği üzere, kitle iletişim araçları çeşitli kodlar, imgeler ve temsiller aracılığıyla başkaları hakkındaki dünya algımızı inşa etmektedir. Özellikle, ülkelerin yabancı temsilleri konusunda nasıl farklılaştığının sorgulanması, inşa edilen temsilin ilgili toplumdaki izdüşümlerinin anlaşılması adına önemlidir. Günümüz kültürel ve politik alanında “yabancı” olarak kavramsallaştırılan Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki ve Almanya’daki ana akım basında nasıl temsil edildiği bu çalışmanın problemi oluşturmaktadır. Problemin çerçevesinden hareketle bu çalışmanın kuramsal temeli, İngiliz Kültürel Çalışmaları ekolünün kimlik temsili ve söylem üzerine ortaya koyduğu yaklaşımlar ve tespitlerdir. Bu anlamda çalışmada, Suriyeli sığınmacıların iki ülke basınındaki temsilleri ile ülkelerin mülteci politikaları arasındaki ilişkinin neler olduğunun çözümlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, Türkiye’den Hürriyet ve Almanya’dan Süddeutsche Zeitung (SZ) gazetelerinde Suriyeli sığınmacıların temsilleri, T.A. van Dijk’in eleştirel söylem çözümlenmesi modeli ile incelenmiştir. Çözümleme sonucunda, haberlerde kimliklerin stereotipler ve tekillikler üzerinden sunulması nedeniyle bağlam eksikliği olduğu ve bu anlamda haberlerin ülkelerdeki bürokratik eylemleri meşru kılmaya bir işlev gördüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli, Kimlik Temsili, Kültürel Çalışmalar, Süddeutsche Zeitung, Hürriyet.

Abstract

As the British Cultural Studies school points out, the mass media construct our perceptions of the world about others through various codes, images, and representations. Especially, questioning how countries differ in representations about foreigners is important to understand the projections of constructed representations in a relevant society. The problem of this study is to reveal how Syrian refugees conceptualized as “foreign” in present cultural and political spheres were represented in the Turkish and German mainstream press. Based on the frameworks of the problem, the theoretical basis of this study is the approaches and determinations of the British Cultural Studies on identity representation and discourse. The purpose of the study is to analyse the relationship between the representation of Syrian refugees and the refugee policies in these countries. In this context, the representations of Syrian refugees in Hürriyet from Turkey and Süddeutsche Zeitung (SZ) from Germany were analysed within van Dijk’s critical discourse analysis model. As a result, it was determined that there was a lack of context because of presenting identities through stereotypes and singularities in the news, and so, the news had an ideological function which legitimizes bureaucratic actions of the countries.

Keywords: Syrian, Identity Representation, Cultural Studies, Süddeutsche Zeitung, Hürriyet.

Araştırma Makalesi (Research Article)

Gönderim Tarihi (Received): 28.02.2021

Kabul Tarihi (Accepted): 10.05.2021

Atıf (cite as): Okuroğlu, M.S & Şirvanlı, T. (2021). Medyada İşlevsel Ayrımcılık: Alman Ve Türk Basınında “Suriyeli” Temsillerinin İncelenmesi. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (35), s. 174-195, DOI: 10.31123/akil.888215

1 Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü. ORCID: 0000-0003-4468-1285. selahattin.okuroglu@kocaeli.edu.tr

2 Arş. Gör, Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü. ORCID: 0000-0002-7286-3070. turancan.sirvanli@kocaeli.edu.tr

3 Sorumlu yazar (Corresponding Author).

Giriş

Güç ve iktidar sahibi kurumların, egemen söylemlerini taşıyabilmesi ve yeniden üretebilmesi adına haber metinlerinin “işlevsel” bir etkisi bulunmaktadır. Haber metinleri, bir anlamda iktidar politikalarının söylemsel pratikleridir. Söz konusu söylemsel pratikler kimi zaman kişi, olay ve olgular üzerinden üretilebileceği gibi, kimi zaman da “yabancı” temsillerinden hareketle inşa edilmektedir. Haberler aracılığıyla ortaya konulan “yabancı” temsillerinin farklılıkları ve benzerlikleri, inşa edilen temsilin ilgili toplumdaki izdüşümlerinin anlaşılması adına önemlidir. Bu anlamda, medyada kodlanan “ötekiler”in temsili, dönemin toplumsal dinamiklerini ve iktidar politikalarını anlama adına önemli bir açılım sunmaktadır. Bu bağlamda, güç ve iktidar ilişkilerinden hareketle medyaya yansıyan temsillerin incelenmesi önemli görülmektedir.

Bu noktadan hareketle, günümüz kültürel ve politik alanında “yabancı” olarak kavramsallaştırılan Suriyeli sığınmacıların Türkiye ve Almanya’daki ana akım basınında nasıl temsil edildiği bu çalışmanın problemini oluşturmaktadır. Çalışmanın probleminden hareketle, temsilin sosyal ve politik bağlamda haber metinlerinde nasıl inşa edildiğinin sorgulanması adına söylem çözümlemesi yapmaya dönük bir çalışma, araştırmanın konusuyla tutarlı bir karakter taşımaktadır. İdeoloji kavramına ağırlık veren İngiliz Kültürel Çalışmaları ekolünün temel yaklaşımları, haber metinlerindeki söylemsel formasyonları çözümlemek için uygun bir kuramsal temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın kuramsal temeli İngiliz Kültürel Çalışmaları ekolünün kimlik ve söylem üzerine ortaya koyduğu yaklaşımlar ve tespitlerdir. Bu anlamda çalışmada, Suriyeli sığınmacıların iki ülke basınında nasıl temsil edildiğinin çözümlenmesi ve bu temsiller ile iki ülkenin sığınmacı politikaları arasındaki ilişkinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

2011 yılında başlamış olan Suriye iç savaşının Suriyeli sığınmacılar üzerindeki etkisi günümüzde de devam etmektedir. Söz konusu yabancı temsillerinin farklı ülkelerdeki basında nasıl gerçekleştirildiğinin sorgulanması bu noktada önem taşımaktadır. Bu bağlamda, ana akım medya olma özelliği dikkate alınarak, Türkiye’den Hürriyet ve Almanya’dan Sueddeutsche Zeitung gazetelerinde Suriyeli sığınmacıların nasıl temsil edildiği, T.A. van Dijk’ın eleştirel söylem çözümlemesi modeli ile incelenmiştir.

Türkçe alanyazınında, Suriyeli temsiliyetini eleştirel söylem çözümlemesi ile ele alan çalışmalara sık rastlanmakla birlikte (Göker ve Keskin, 2015; Ulum, 2016; Doğanay ve Keneş, 2016; Boztepe, 2017; Uçar, 2020; Çalık ve Baykal, 2020), örneklemine Alman basınından alan çalışmalar enderdir. Bu eksende, Almanya’daki Suriyeli sığınmacıların basındaki temsiliyetini ele alan Türkçe bir çalışmaya rastlanmadığı gibi konu çerçevesinde Türkçe ve Almanca haberleri karşılaştıran bir çalışma da yoktur. Bu bağlamda, dünyada ve Avrupa Birliği sınırları içinde en fazla Suriyeliyi barındıran iki ülkeden seçilen haberlerin karşılaştırmalı çözümlenmesi alanyazın açısından kritik ve yeni olmakla birlikte, bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Çalışmada ortaya konulan çözümleme sonucunda, bu çalışma kapsamında iki ülke basınındaki incelenen haberlerde “Suriyeli” temsillerinin stereotipler ve tekillikler üzerinden sunulduğu; haberlerde bağlam eksikliği olduğu ve bu anlamda bürokratik eylemleri meşru kılmaya dönük ideolojik bir işlev gördüğü tespit edilmiştir. Bu bağlamda, haber metinlerindeki bu durum, Suriyeli temsilleri üzerinden ülke politikalarını meşru kılmak adına bir retorik görevi görmektedir. Buna ek olarak, Türkiye’nin Suriyeliler konusundaki “politikasızlığı”nın sürdürülebilir bir durum ve bir “politika” olarak sunulması

Türkiye'deki haber söyleminin genel ve ideolojik niteliğini oluştururken; Alman basınında, "araçsal akla dayalı" Alman politikasını rasyonelleştirme yönünde ideolojik bir söylem ve temsil geliştirildiği görülmektedir.

1. Söylem, Temsil ve İktidar İlişkisi

Kitle iletişim araçları çeşitli kodlar, imgeler ve temsiller aracılığıyla başkaları hakkındaki dünya algımızı inşa etmektedir (Hall, 1994, s. 200). İngiliz Kültürel Çalışmaları ekolüne göre, olaylar kendi başlarına anlam iletemezler. Olayların belirli bir bağlamda anlaşılır kılınması için sembolik biçimlere; bir başka ifadeyle kodlara dönüştürülmesi gerekir. Dolayısıyla, çeşitli kodlar aracılığıyla grupların ve sınıfların temsiliyeti inşa edilmektedir.

Roland Barthes (1973), gösterge sistemleri aracılığıyla sınıfsal çıkarlara ilişkin anlamların doğallaştırılıp, dünyanın şimdiki durumunu sonsuzlaştıran bir temsilin sağlandığına vurgu yapmaktadır. Bu anlamda, medya gibi somut aygıtlarda kodlanan "ötekiler" in temsili, dönemin toplumsal dinamiklerini anlamak adına önemlidir. Kitle iletişim araçları, içeriklerinde kodladığı "yabancı temsilleri" ile temel hegemonik strateji olan "ortak duyunun (common sense)" inşasında etkin bir işlev görmektedir (Fiske, 1996, s. 225). Temsiller aracılığıyla oluşan "ortak duyu", yabancı grupların "iyi" ya da "kötü" şekilde anlamlandırılmasında rol oynamaktadır. Yabancılar genellikle "birey" olarak algılanmamakta; kolayca hatırlanabilir ve kavranabilir, basit stereotipler aracılığıyla (Hall, 1997a, s. 258); belirli bir tipe karşılık gelen varlıklar biçiminde kavramsallaştırılmaktadır (Simmel, 2016, s. 33).

Söylem ve dil üzerinden süren iktidar ilişkileri söz konusu olduğunda Michel Foucault'a değinmemek, bir araştırmanın kuramsal yaklaşımı açısından sorun oluşturabilir. Foucault'nun önerdiği biçimiyle söylem olgusu, bir uzmanlık çerçevesinde farklı terminolojilerin gelişmesi ya da farklı anlamların gelişmesinden yola çıkmıştır. Öte yandan Foucault'nun çalışmalarının başlangıcından itibaren, mevcut (Batılı) uygarlık anlayışını yapı-bozumuna uğratan düşünsel bir bağlam peşinde olduğu söylenebilir. İktidara ortak odaklar, meşruluklarının tartışılmasını önlemek için retorik ve terminoloji çerçevesinde söylemler inşa etmekte; bu arada toplumsal dilin inşasını yönlendirmektedirler. Söylemler, basit yansıma ya da benzerliklerden yola çıkmış ancak, kuşaklar boyunca gelişerek dilin kendisi haline gelmiştir (Foucault, 2001, s. 47). Sonuçta ortaya çıkan dil, içinde yaşanılan dünyanın kendisidir.

Foucault'nun söylem kavramı, Louis Althusser'in (2003) ideolojisi ile karşılaştırılabilir. Her iki kavram açısından, güç-iktidar ilişkilerinin insan algısı içinde inşa edilmesi, kabullenilmesi ve desteklenip yeniden üretilmesi söz konusudur. Ancak, Foucault söylemlerin mevcut dünyayı yıkması ve yeniden inşa etmesini olasılığına daha yakın durmuştur (Megill, 2012, s. 32). Althusser'e göre daha az karamsardır ve çözümlenmeler açısından söylem, ideolojiye göre daha elverişli bir bağlam sağlayabilir. Buna karşın Foucault, Batı bilimi kavramı çerçevesinde sorun olarak gördüğü yöntem olgusuna karşıdır (Megill, 2012, s. 331). Dolayısıyla, metinler üzerinden söylem çözümlenmesi yapmaya dönük bir yöntem ortaya koymakla ilgilenmemiştir. Toplumda yaşanan gerçeklikten yola çıkan İngiliz Kültürel Çalışmaları, ideoloji kavramına ağırlık verse de söylemsel formasyonları çözümlenmek için elverişli kabul edilebilir. Dolayısıyla İngiliz Kültürel Çalışmaları, -söylem, temsil ve iktidar ilişkisini irdelemek adına- bu çalışmanın kuramsal temeli için uygun bir zemin oluşturmaktadır.

Medya metinlerindeki üretim ve tüketim süreçlerinin ideoloji merkezli çözümlenmesinin İngiliz Kültürel Çalışmaları ekolü ile başladığı söylenebilir. Dil ve topluma yönelik yaklaşımlarını yapısalcılıktan alan ekol, toplumsal ve tarihsel yapı ilişkisini kurmak için Marksist anlayıştan beslenmiştir (Dağtaş, 1999, s. 335-336). Ekolün klasik Marksist analizlerden ayrıldığı nokta; “kültür, ideoloji, dil ve sembolik iktidar” gibi konuları merkeze çekmesidir (Hall, 2005a, s. 264). Bir başka ifadeyle Kültürel Çalışmalar’ın Marksist yorumu, makro yapılardan çok, -günlük yaşam sosyolojisi gibi- mikro yapılarla ilgilidir. Bu anlamda Kültürel Çalışmalar, topluma yönelik eleştirel bir çözümlenmeden yola çıkmıştır. Ancak, sınıfsal analizlerin dışına çıkarak insanın gündelik yaşamına, kimliğe, etnisiteye ve toplumsal cinsiyete dair konuları -tarihselliğinden kopmadan ve politik bağlamı içinde- merkeze çekerek tartışmaktadır (Dağtaş, 1999, s. 336). Ekolün önemli temsilcilerinden Stuart Hall, ideoloji kavramını temel Marksist anlayıştan farklı şekilde konumlandırmaktadır. Hall’a göre rızanın üretimi ve ideoloji birbirinden ayrılamaz; ancak, toplumsal rıza üretimi yalnızca ideoloji ile işlemez. Ona göre ideoloji, farklı sınıfların ya da toplumsal grupların toplumu ve dünyayı anlamlandırmak, tanımlamak ve çözmek için kullandıkları zihinsel çerçevelerdir. Söz konusu çerçeveler dil, kavramlar, kategoriler, düşünce imgeleri ve temsil sistemleridir (Hall, 2005b, s. 25-26).

İngiliz Kültürel Çalışmaları, sadece entelektüel bir pratik değildir. İnsanların nasıl güçlendirildiğini/ güçsüzleştirildiğini, yaşamlarının gücün/iktidarın farklı görünümüne nasıl eklenildiğini araştırmaktadır (Grossberg, 2010, s. 1; s. 8). Hall, kültürü herhangi bir toplumun günlük uygulamalarının, temsillerinin, dilinin ve geleneklerinin “gerçek temelli alanı” içinde değerlendirmiştir. Hall (2005c, s. 439), “popüler yaşamda kök salmış ve onu şekillendirmeye yardımcı olan çelişkili sağduyu biçimleri”ni kültür olarak tanımlamaktadır. Bu bakımdan Kültürel Çalışmalar, dünyayı anlamlandırmakta kullandığımız “paylaşılan toplumsal anlamlarla” ilgilenmektedir. Kültür hakkında bilgi edinmek için, anlamın bir anlamlandırma sistemi olan dil içinde sembolik olarak nasıl üretildiğinin çözümlenmesi gerekmektedir (Barker, 2003, s. 7).

Kültürel Çalışmalar’ın odaklandığı diğer olgu olan “temsil” ise, dünyanın toplumsal olarak nasıl inşa edildiğiyle ve anlam oluşturmak üzere nasıl sunulduğuyla ilişkilidir. Temsiller, “belirli toplumsal bağlamlarda üretilir, canlandırılır, kullanılır ve anlaşılırlar. (...) Seslere, yazıtlara, nesnelere, görüntülere, kitaplara, dergilere ve televizyon programlarına gömülüdürler” (Barker, 2003, s. 8). Hall’a göre temsil, dolaysız ve farklı bir anlam katılmadan yansıtmacı yolla ya da yazarın amacına göre kelimelere ve temsile yön vermesiyle amaçlı yoldan gerçekleşebilir. Bunların dışında temsil, dilin toplum içindeki işleyişine dayanarak inşacı yoldan da kurulabilir. Anlamı yaratan materyal dünya değil, dildir (Hall, 1997b, s. 24-25). Bu bağlamda dil, algılanan dünya ve temsil arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Hall’un bu yaklaşımı, Foucault’un söylemsel oluşumlara yönelik varsayımlarıyla örtüşmektedir. Ancak, Foucault’un yaklaşımı söylemsel düzenlerin kuruluşunu bir sıralamaya ve farklı dönemlere bağlamaktadır (Faucault, 2001, s. 46-52) Bu durum, söylemin oluşturduğu yapının yıkılmasını zorlaştırmaktadır. Ancak, karşıt bir söylemle düzenin yeniden yapılanmaya zorlanması söz konusu olabilir.

Kuşkusuz, bu söylemin en işlevsel şekilde iletilebildiği ve dolaşıma sokulduğu mecra medya alanıdır. Kültürel Çalışmalar medyayı, iktidar ve hegemonik ilişkilerin kurulacağı bir alan olarak görmektedir. Bu anlamda ekol, medya üzerindeki araştırmalarda haber metinlerindeki ideolojik üretime, metinlerdeki eklenme ve yapılaşma sürecine ve izleyicilerin medya metinlerini okuma ve tüketim biçimlerine odaklanmaktadır. Çünkü, medya ve iktidar ilişkisini anlamak için metin ve izlerkitle arasındaki ilişkiyi analiz etmek önemlidir. “Anlam”ın hangi kodlarla nasıl temsil edildiği, metin ve izlerkitle analizleriyle

daha net anlaşılabilir. Bu bağlamda anlam, metin ve okuyucu arasındaki etkileşimde üretilmektedir. Dolayısıyla, metinlerin tüketim anı aynı zamanda anlamın da üretim anıdır (Barker, 2003, s. 11). Bu durum, Hall'un "egemen-hegemonik okuma", "müzakereli okuma" ve "karşıt okuma" (Hall, 2003, s.125-127) gibi izlerkitleye aktif bir pozisyon biçen tanımlamaları geliştirmesine olanak sağlamıştır. Çünkü, buradaki okuma pozisyonları, özünde anlam üzerindeki hegemonik mücadeledir. Bir başka ifadeyle, "söylem yalnızca kavgaları veya baskı sistemlerini açıklayan şey değil, ama onun için, onun vasıtasıyla mücadele edilen şey, ele geçirilmek istenen erktir" (Foucault, 1987, s. 24).

Haber metinleri üzerinden kişi ve gruplara ilişkin oluşturulan temsil, farklı temsil biçimleriyle ve ideolojik söylemle eklemlenerek "ortak duyu"nun sağlanmasında etkin bir görev görmektedir. Bu noktada "eklemlenme" (articulation) kavramı, dünyanın nasıl kavramsallaştırıldığını anlama adına kritik öneme sahiptir. Eklemlenme bir metnin kullanımı sırasındaki üretimini açıklamaktadır. Kültürel metinlerin anlam kazanmasında "eklemlenme" pratiği etkili olmaktadır. Chris Barker, eklemlenme kavramının hem ifade etme/temsil etme hem de "bir araya getirme" gibi özellikleri olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin, toplumsal cinsiyete ilişkin kodlar, ırk ve ulus temsilleri ile eklemlenerek ulus-devletlerdeki kadın temsiliyi oluşturmaktadır (Barker, 2003, s. 9). Bu eklemlenme süreci, metnin inşa edildiği kodlar ve izlerkitlenin alımlama pratiklerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Egemen yapı ve ana akım medya ilişkisi düşünüldüğünde medyanın egemen kodların üretimi ve yeniden üretimi süreçlerinde aktif bir rol oynadığı söylenebilir. Kitle iletişim araçları, herhangi bir yönetim organının yönetilen kişilerin zihinlerine "doğru" fikirleri aşılmasında etkin bir konumda bulunmaktadır. Kültürel Çalışmalar ekolü kitle iletişimini ve ana akım medyayı konumlandırma konusunda Frankfurt Okulu düşünürleriyle -öznenin aktif olabileceği noktasında ayrılmakla birlikte- benzer yaklaşımlara sahiptir. Kültürel Çalışmalar, kitle kültürünün işçi sınıfını mevcut kapitalist toplumlara entegre etmede önemli rol oynadığına ve yeni tüketim odaklı bir medya kültürünün yeni bir kapitalist hegemonya biçimi oluşturduğuna işaret etmektedir (Kellner, 2002, s. 35).

Kuşkusuz, siyaset kurumu da söz konusu ideolojik inşa sürecinin merkezinde bulunmaktadır. Yönetimsel konumlardaki iktidar seçkinlerinin, söylemin ve temsil formlarının taşınmasında etkin olduğu söylenebilir (Mills, 1974, s. 8). Ancak, söylemler içerisinde kurgulanan temsillerin, coğrafi ve toplumsal tecrübeye bağlı olarak farklı şekillerde nasıl üretildiği de dikkate alınmalıdır. Bir başka ifadeyle, Göker ve Keskin'in (2015, s. 235-236) belirttiği gibi "belirli bir zamanda, belirli tarihsel koşullarda ve belirli bir bağlamda ortaya çıkan ve bunlara bağlı olarak zamanla değişiklikler sergileyebilen bir medyatik temsilin, neden bu şekilde ortaya çıktığını anlamak, bu temsilin söylemine odaklanmayı gerekli kılmaktadır." Bu bağlamda, çalışmanın bir sonraki bölümünde, iki farklı ülkedeki medya metinlerinde dil aracılığıyla inşa edilen Suriyeli sığınmacı temsiliinin nasıl kurgulandığı ele alınmıştır.

2. Haber Söylemi ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımlarının, uygulamada Kültürel Çalışmalar ile birçok ortak yönleri bulunmaktadır. Bu bağlamda haber, salt metni içinde değil; içinde olduğu siyasal, ekonomik ve kültürel yapı ile ilişkilendirilerek anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla, haberlerin iktidar ilişkilerine dayalı söylemlerin kurulduğu bir alan olarak belirlenmesi (İnal, 1996, s. 23), bu çalışma açısından çözümlemenin temelidir. Çünkü, haberde üretilen söylemler, sembolik iktidarı elde tutan seçkinlerin söylemlerinden bağımsız değildir (İnal, 1996, s. 93). Hall, güç ve iktidar sahibi kurumların egemen söylemlerinin haber metinleri içinde yeniden kurulduğuna işaret etmektedir. Buradan hareketle van

Dijk, haberi bir gazetecilik pratiği, bir yazınsal araç ya da tür olarak değil, doğrudan söylem olarak ele almaktadır (Hall vd. 2013; van Dijk, 1988a). Van Dijk, haber metinlerinde çoğu kez ardaan ve bağlam bilgisinin bulunmadığı ve bu bağlamda inşa edilen söylemle olayların belirli kişilere indirildiği sonucuna ulaşmıştır (van Dijk, 1988b).

Hall, iktidar konusunu gazetecilik normları ve haber değerlilik ölçütlerini merkeze alarak, “haberini tanımlayıcıları” bağlamında kavramsallaştırmıştır. Haberini birincil tanımlayıcıları akredite haber kaynakları olarak hükümet yetkilileri, önde gelen politikacılar, polis ve adliye gibi kurumlardır. Gazeteciler, birincil tanımlayıcıların söylemlerini halka ileten ikincil tanımlayıcılarıdır (Hall vd. 2013, s. 60-63). Haber, doğrudan gazetecinin bir çıktısı değildir ve egemen söylemleri taşımaktadır. John Fiske söylemin gerçeği değil; ancak, gerçeğe dair bilgiyi ürettiğine vurgu yapmaktadır: “Söylemin dışında fiziksel bir gerçeklik vardır, ancak söylem ona erişebilmemizin tek yoludur. Gerçekliğin sadece söylemin ürünü olduğunu söylemek çok ileri gitmektir ancak, herhangi bir toplumsal oluşumda gerçeklik olarak kabul edilen şeyin söylemin ürünü olduğunu söylemek daha doğru olacaktır” (Fiske, 1993, s. 15).

Gramsci, Althusser, Habermas, Foucault ve Frankfurt Okulu düşünürleri, Eleştirel Söylem Çözümlemesi (ESÇ)’nin başlıca referans noktalarıdır (Dursun, 2013, s. 76-77). Toplumsal ve beşerî bilimler içerisinde bir çalışma alanı olan ESÇ; kendi tanımladığı sosyal, politik ve kültürel bağlamda söylemlerin işlevlerini sistematik olarak incelemektedir (Özer, 2015, s. 201). Diğer söylem çözümleme çalışmaları ile eleştirel söylem çözümleme çalışmalarının en önemli farkı, eleştirel çözümlerinin dilsel özelliklerden yola çıkarak toplumsal olguları açıklamaya çalışmasıdır. Bu nedenle de çok disiplinli bir yaklaşım benimsenmiştir (Büyükkantarciöğlu, 2012. s. 166 ve s. 169). Özünde ESÇ, toplumdaki egemen söylemin ortaya çıkardığı eşitsizliğin, haksızlığın ve gücü kötüye kullanmanın boyutlarını incelemektedir (van Dijk, 1993, s. 252).

Eleştirel Söylem Çözümlemesi disiplinlerarası bir yapıda olduğu için, önemli kuramcılar kendilerine özgü çözümleme modellerini ortaya koymuştur. Örneğin, Norman Fairclough’un eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımı söylem, ideoloji, hegemonya ve gösterge analizi kavramlarına yer vermektedir (Fairclough, 2015, s. 121). Bu bağlamda Fairclough, İngiliz Kültürel Çalışmaları’nı söylem çözümlemesiyle kaynaştırmak açısından doğrudan dayanak sağlamaktadır. Öte yandan T.A. van Dijk, daha çok etnik ve ırksal sorunlara yönelerek haber çözümlemeleri yapmıştır. Ona göre haber, kamusal söylemin bir formudur ve temel yapısını şekillendiren bağlamın etkisini yansıtmaktadır (van Dijk, 1988b, s. 9). Dolayısıyla van Dijk’in yaklaşımı, gerek İngiliz Kültürel Çalışmaları ile benzer kavram ve yaklaşımlardan yararlanması gerekse de haber söylemi çözümlemesini bir model halinde açıklaması nedeniyle bu çalışmanın haber çözümlemesi aşaması için daha elverişli bulunmuştur.

3. Yöntem ve Örneklem

Van Dijk’in modeline göre haberini makro yapısı tematik ve şematik unsurlardan oluşmaktadır. Başlık, fotoğraf, giriş gibi biçimsel unsurlar tematik yapıyı; olay sunumu, ardaan ve bağlam bilgisi ise, şematik yapıyı oluşturmaktadır. Bu bağlamda makro unsurlar, düz anlamıyla çözümlenen içeriklerdir. Haber çözümlemesinde ideolojik üretimin en çok gözlendiği kısım ise mikro yapıdır (Özer, 2011, s. 85). Mikro çözümlemenin başlıca unsurları; nedensel ilişkilerin arandığı bölgesel uyum, sözcük seçimi ve haber retoriğidir (van Dijk, 1988a, s. 13 ve s. 17; Özer, 2015, s. 247). Sözcüklerin vurgusu ve anlam, sentaks içinde verilmektedir. Böylece haber konusu kişilerin suçlu,

mağdur, uzman ya da siyasal önder gibi konumları kurulabilir (İnal, 1996, s. 124). Öte yandan makro yapı, haber üretimindeki tercihleri ve yanlılığı ortaya koymaktadır. İdeolojik üretim ve yan anlamlar, haberin mikro yapısıyla ilişkilidir; ancak, bütün halindeki anlam, makro yapı üzerinden taşınmakta ve anlam, haber söyleminin toplumsal bağlamında ortaya çıkmaktadır (İnal, 1996, s. 116).

Araştırma için seçilen çevrimiçi gazetelerin 15 Ağustos 2020 ve 15 Eylül 2020 tarihleri arasında Suriyeli sığınmacılara ilişkin gazetelerin internet sitelerindeki bütün haberleri taranmıştır. Almanya'ya, çoğu Suriyelilerden oluşan kitlesel sığınmacı girişinin beşinci yıldönümüne denk gelmesi nedeniyle bu tarih aralığı, karşılıklı haber söylemlerinin irdelenmesi açısından anlamlı bulunmuştur. Böylece *Hürriyet*'ten 15 ve *Süddeutsche Zeitung*'dan 9 haber, van Dijk'ın çözümleme modeli kullanılarak incelenmiştir. Çalışmanın hacmini dengelemek ayrıca, çözümlenlerdeki bütünselliği sağlamak adına modeldeki makro ve mikro yapılar ayrı başlıklar altında verilirken; ideolojik işleyiş açısından gerekli makro birimler mikro yapıların analizi içinde birlikte sunulmuştur.

Ana akım medya kavramı, liberal çoğulcu yaklaşım içinde düşünüldüğünde, kavramın geniş kitlelere seslenebilen ve kendi gündemini oluşturabilen medya grupları için kullanıldığı söylenebilir. Ancak, eleştirel perspektiften ana akım medya değerlendirildiğinde, devletin ya da büyük sermaye sahiplerinin kontrolünde bulunan, kitleleri yönlendirmesiyle egemen düşüncüyü taşıyan tekelleşmiş medya grupları (Chomsky, 1997) olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, iki ülkenin ana akım basını temsilen *Hürriyet* ve *Süddeutsche Zeitung* gazeteleri araştırmanın örneklemini olarak seçilmiştir.

Hürriyet gazetesi, Türk basınının "amiral gemisi" olarak tanımlanmakta (Özkır, 2013, s. 61) ve ana akım medyada önemli bir konumda bulunmaktadır. Öyle ki günümüzde gazete, Türkiye'de en çok tiraja sahip ikinci gazete konumundadır (Gazeteapp, 2020). Ayrıca, gazetenin internet sitesi Türkiye'de en çok ziyaret edilen siteler arasında onuncu; en çok ziyaret edilen haber siteleri arasında ikinci sırada bulunmaktadır (Alexa, 2020). 1 Mayıs 1948 tarihinde Sedat Simavi tarafından kurulan gazete, 1994 yılında Doğan Yayın Holding'e geçmiştir. 2018 yılında Demirören Holding tarafından satın alınana kadar gazetenin "ideolojik olarak laik ve Atatürkçü; yaşam tarzı ve kültürel tercihler bakımından batıcı; ekonomik bakımdan kapitalist ve küreselleşmeci bir yönelime sahip" (Özkır, 2013, s. 68) olduğu yönünde vurgular vardır. 2018 yılında sahiplik yapısında yaşanan değişim sonrası gazetenin, siyasi iktidarla yakın ilişkisinin bulunduğu ve yayın politikasının da bu çerçevede şekillendiği söylenebilir.

6 Ekim 1945 tarihinde yayın hayatına başlayan Süddeutsche Zeitung (SZ) ise, Almanya'nın abonelikle dağıtılan en büyük günlük ana akım gazetelerinden biridir. Liberal-sol bir çizgide yayın politikası sürdüren Münih merkezli gazete, posta ve lojistik şirketleri ile yayıncılık alanında faaliyet gösteren çeşitli işletmelere sahip Südwestdeutsche Medien Holding'e bağlıdır (Eurotopics, 2021). Bild'den sonra, Almanya'nın en yüksek tirajlı ve en çok aboneye sahip gazetesi olarak gösterilen SZ, Hürriyet'ten farklı olarak günlük olayların yanında araştırmacı ve özel haberlere de ağırlık vermektedir. SZ okuyucularıyla yapılan bir ankete göre gazetenin okuyucu kitlesi, yüksek gelirli ve yükseköğrenim görmüş okuyuculardan oluşmaktadır (Goethe-Institut, 2005).

4. Bulgular

4.1. Sueddeutsche Zeitung (SZ) Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Makro Yapı: Tematik Yapı ve Şematik Yapı

Bu bölümde van Dijk'ın modelinden hareketle tematik yapı ve şematik yapılar çözümlenmiştir.

Başlık/lar

19 Ağustos 2020, “*Folter-Prozess für syrische Journalisten auch auf Arabisch*”- İşkence davası Suriyeli gazeteciler için Arapça olarak sunulacak

20 Ağustos 2020, “*Im Dunkel der Foltergefängnisse*” - İşkence hapishanelerinin karanlığında

28 Ağustos 2020, “*Angst für Ali Coca Cola*” - Ali Coca Cola korkusu

29 Ağustos 2020, “*Zwei von Hunderttausenden*” - Yüz binlercesinden ikisi ve “*Ich wollte kein Gast sein*” - Bir misafir olmak istemiyorum

30 Ağustos 2020 “*Bewegende Begegnungen am Hauptbahnhof* - Ana İstasyondaki Karşılaşmalar ve “*Haben wir es geschafft?*” - Yapabildik mi?

08 Eylül 2020 “*Standhalten mit dem inneren Frieden*” - İç huzurunu korumak

11 Eylül 2020 “*Im Schatten*” - Gölge altında

13 Eylül 2020 “*Fünf Jahre Flüchtlingsarbeit im Landkreis: Bleiberecht*” - Bölgedeki Sığınmacılar İçin Beş Yıllık Çalışma: Kalma hakkı

15 Eylül 2020 “*Der Spielraum der Türhüter*” - Kapıcının Önünde (Beklemek)

Spot-Fotoğraf-Durum ve Yorum

Kitlesel işkence suçlamasıyla Almanya'da yargılanan Suriyeli görevlilerin davasıyla ilgili 19 Ağustos ve 20 Ağustos tarihli haberler birlikte değerlendirilebilir. 19 Ağustos tarihli habere göre, Arap gazetecilerin süreci tercüme yoluyla izlemesine mahkeme heyeti tarafından getirilen sınırlama, Avrupa Birliği organlarına yapılan başvuru sonucu kaldırılmıştır. Öte yandan, kararın takip eden ilk duruşmaya yetişmediği 20 Ağustos tarihli haberden anlaşılmaktadır. 20 Ağustos tarihli haber ise, Suriye hükümeti adına hareket ettikleri düşünülen görevlilerin Almanya'da süren ve Avrupa basınında Koblenz mahkemesi olarak bilinen davaya ilişkindir. Haber fotoğrafında, duruşma sırasında yüzünü gömleğiyle örtmüş olan bir sanığın parmaklıklar arkasındaki görüntüsü verilmektedir. Spotta, sanıkların işkence başta olmak üzere insan haklarına yönelik ihlallerden yargılandığı bilgisi verilmiştir. Metinde, başlıca sanıklar olarak eski bir albay ve ona yardım ettiği düşünülen bir kişi dışında yargılananlar olup olmadığından söz edilmemektedir. Sanık albayın Almanya'da olup olmadığı bilgisinin dahi haberde verilmemiş olması enformasyon eksiltmeye tipik örnektir. Haber metni konuya dair okuyucu ilgisini belli noktalara yöneltmektedir. Bu durum, haberdeki neden sonuç ilişkilerinin kurulmasını güçleştirmektedir.

28 Ağustos 2020 tarihli (Ali Coca Cola korkusu) başlıklı haberin girişinde "Sığınmacılar içindeki teröristlerin fark edilmeden (Almanya'ya) girebileceği korkusu haklı çıktı" ifadesine yer verilmiştir. Sayfadaki iki fotoğraf, 2016 yılında Suriyeli failer tarafından gerçekleştirilen terör saldırılarının olay yeri görüntüleridir. Haber metni, sığınmacıların yarattığı genel asayiş kaygısından yola çıkmakta ancak, özelde Müslüman/Suriyeli sığınmacılar nedeniyle arttığı varsayılan terör tehdidini gündeme getirmektedir. Yine de haber metni tüm Suriyelilerin kötü olmadığı vurgusunu sık sık tekrarlamıştır. Metin, sığınmacıların fiilen göçmen statüsünde kabul edilmesini ve işlevsel-ayrımcılık çerçevesinde ülkeye kabul edilmelerin savunan söylemden çok fazla uzaklaşmamıştır. Haberın girişinde, popülist muhalif politikacının açıklaması, Suriyelilere yönelik küçümseme ve ayrımcılığın ilk ağızdan ifadesidir. Ancak haber, popülist politikacının düşüncesini topluma mal etmektedir ve bu düşünceye dayalı spot apaçık yorumdur. Edilgen cümle ile özneyi yok etme/kolektifleştirme ve tüm toplumu edime ortak etme, haber söyleminin inşası açısından tipiktir.

29 Ağustos tarihli (Yüz binlercesinden ikisi) başlıklı haber ve devamı olan (Bir misafir olmak istemiyorum) başlıklı haber, aynı dönemde Almanya'ya gelen; ancak, sonrasında toplum içinde farklı ekonomik ve sosyal konumlara ulaşan iki Suriyeli'nin öyküsünü anlatmaktadır. Walid adlı sığınmacı, istikrarlı bir iş sahibi olamamış ve toplumun kenarında kalmıştır. Nasheed ise, artık başarılı bir girişimcidir ve gıda sektöründe kendi firmasının sahibidir. Habere göre, her iki kişiye de aynı sığınma prosedürleri uygulanmış; ancak, kişisel özelliklerinin farklı olması nedeniyle sonuç farklı olmuştur.

30 Ağustos tarihli haber metni, Eylül 2015'te Münih tren istasyonuna yığılan on binlerce sığınmacıya yardım eden kent sakinlerinin öykülerine yer vermiştir. Metin kent sakinlerinin fotoğraflarını, kendileri ile yapılan röportajları ve gazetenin yorumlarını iç içe sunmaktadır. Öte yandan, sığınmacılar çoğu Müslüman Suriyeli olduğu halde, haberdeki sığınmacı Hristiyan ve Afrikalı bir kadındır.

8 Eylül 2020 tarihli (İç Huzurunu Korumak) başlıklı haberin spotunda dört buçuk yıldır Almanya'da yaşayan Alaaddin Elmasri'nin, geleceğe güvenebilmek ve istikrar duygusuna kavuşmak için bürokratik zorlukların üstesinden gelmesi gerektiği belirtilmiştir. Metnin genelinde, bir zamanlar Suriye'de başarılı bir gazeteci olan Elmasri'nin Almanya'nın iltica prosedürlerini aşmak ve niteliklerine uygun bir işte çalışarak hayatını yeniden kurmak için verdiği mücadele anlatılmıştır.

11 Eylül 2020 (Gölge Altında) başlıklı haberin spotunda Yunanistan'ın Moria sığınmacı kampında insanlık dışı koşullarda hayatta kalma mücadelesi veren sığınmacıların öyküsü sunulmuştur. Metinde, Merkel'in kişiliğinde cisimleşen Almanya'nın kamptakiler için kurtarıcı olarak görüldüğü vurgulanmaktadır. Haber girişi ve başlık birbiriyle uyum içindedir. Hem başlıkta hem haber girişinde "insanlık dışı" durum Yunanistan'ın uygulamalarıyla sınırlanmakta ve Almanya'nın sığınmacı politikası olumlanmaktadır.

13 Eylül 2020 (Kalma Hakkı) başlıklı haberin spotunda 2015'te Münih'e ulaşan sığınmaların Almanya'da hayat kurabilme mücadelesinden örnekler öyküleştirilmiştir. Haber spotuna göre, -örnek gösterilen Abdülsayek gibi- birçok sığınmacı Alman toplumu içinde bir yaşam kurabilmiştir. Ancak, hepsi bu kadar başarılı değildir. Haber metninde sığınmacıların bireysel başarı ya da başarısızlıkları Almanya'daki yasal haklarından yararlanabilmelerinin ölçütü olarak sunulmaktadır.

15 Eylül 2020 tarihli haberin başlığında, Alman bürokrasisini temsilen "kapıcı" metaforu kullanılmış ve bekleyiş kavramı üzerinden sığınma talebinde bulunanların durumuna gönderme yapılmıştır. Bu noktada, sığınmacıların yoksunluğu ve ümidi; kapıcı ise, resmi sorumlulukları içinde vicdanlı olmaya

çalışan Alman bürokrasisini temsil etmektedir. Başlığın çok kısa oluşu ve asıl içerikteki sosyoloji çalışmasına herhangi bir göndermede bulunmayışı enformasyon eksiltimine örnektir. Spotta dört sosyoloğun, mültecilik talebinde bulunan sığınmacıların yaşadıklarına ışık tutan çalışmasından söz edilmekte ve benzeri bilimsel çalışmaların gerekliliği vurgulanmaktadır. Fotoğrafta, polis güvenlik şeridinin arkasında duran ve yüz hatları, kıyafet vb. gibi gösterenler nedeniyle Alman olmadıkları anlaşılan topluluk, başlıktaki ifadeyi desteklemek için kullanılmıştır.

Mikro Yapı:

Bu bölümde, mikro yapı çerçevesinde sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, kelime seçimleri ve retorik çözümlenmeleri yapılmıştır.

Sentaktik Yapı-Bölgesel Uyum-Sözcük Seçimleri ve Haber Retoriği:

19 Ağustos ve 20 Ağustos tarihli haberler, sanıkların ve şikayetçi mağdurların gizliliği çerçevesinde, kişisel ayrıntılara fazla yer vermemiştir. 19 Ağustos tarihli haberin fotoğrafı, haberin retoriği açısından önemlidir. Fotoğrafta adaleti temsil eden heykelcik (Justitia), yargıç tokmağı ve üst üste yığılmış dosyaları bir arada veren bir kompozisyonudur. Birer gösteren olarak bu objeler kendi aralarında bir bütün ve metnin geneli için referansal ilişki oluşturmaktadır. Tokmağın temsil ettiği yargı erki, iktidarın adaleti ile ilişkilendirmektedir. Yığılı dosyaların temsil ettiği Alman bürokrasisinin meşruluğu da bu görüntü içinde ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlar, Antik Yunan miti yardımıyla tarihsel ardalana bağlanmıştır. Böylece, Avrupa'da iktidarı ve bürokrasinin kuruluşunu hatırlanamayacak kadar eski bir zamana dayandıran doğallaştırma, bürokrasinin çelişkilerini gidermektedir.

20 Ağustos tarihli haberin fotoğrafında (yüzünü gömleğiyle örtmüş olan bir sanığın parmaklıklar arkasındaki görüntüsü), sanığın utancı ve aciz durumu işkence suçlamasıyla ilişkilendirilmiştir. Sanığı mahkemeye çıkararak iktidar ise insanlık değerlerini ve adaleti savunan makam olarak konumlandırılmaktadır. Yargılanan görevliler için kullanılan "Schergen" sözcüğü ise, kötülüğe hizmet eden uşak ya da yordakçı anlamında Türkçe'ye çevrilebilir. Dolayısıyla sanıkların resmi konumlarını kabul etmeyip, bir suç örgütünün bağlıları gibi sunan sözcük seçimi önemlidir.

19 Ağustos ve 20 Ağustos tarihli haberlerin bölgesel uyumu dikkate alındığında daha kapsamlı bir üst-işleve sahip olduğu görülmektedir; haber söyleminde insan haklarının tümüyle Batı'ya ait bir olgu biçiminde kabul edilmektedir. Böylece, Batı'nın üstünlüğü ya da Batı merkezli dünya sistemi, meşru ve gerekli olarak konumlandırılmaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan siyasal söylem "Batı istisnacılığı" (Chomsky, 2018, s. 60) çerçevesinde irdelenmiştir.

28 Ağustos tarihli haber ilk bakışta, SZ'nin söylemi içinde ayrıksı bir konumdadır. Öte yandan, metin bütün halinde değerlendirildiğinde, sığınmacıları ekonomik niteliklerine göre göçmen işgücü olarak kabul etmeyi savunan söylemle ters düşmediği görülmektedir. Suriyeliler suç ve tehditle anıldıkları halde, Almanya'da giderek gelişen güvenlik istatistiklerini etkilediklerine dair bir veri sunulmamıştır. Buna göre, adil ve akılcı olan sistemin, uygun Suriyelileri ayırması ve Almanya'ya yararlı yurttaşlara dönüştürmesi mümkündür. Aynı metin içinde, düzen bozucu unsur karşısında (sistemine yabancı olan ve bir anda sınırdan giren kitle) Almanya, saldırı altında bulunan ve meşru olarak kendini koruması gereken ülke olarak konumlandırılmaktadır.

29 Ağustos 2020 tarihli haberde hükümetin sığınmacı politikası, izolasyonun olanaksız olduğu görüşü

temelinde savunulmuştur. Sığınmacıların temsili, öykülerin dramatize edilmesi yoluyla insanileştirme; buna karşın kitlesel kalabalığın vurgulanması yoluyla insanlıktan çıkarma arasındadır. Başlıktaki "yüzbinlerce" ifadesi ve fotoğraftaki kalabalık çerçevesinde kitleselliğe yapılan vurgu, sığınmacıları insan olmaktan çıkaran söylemin (insansızlaştırma) örneğidir (van Dijk, 2015, s. 62). Buna karşın haber, gazetenin sığınmacılar konusunda sıkça başvurduğu öykü formatındadır. Sığınmacıların yaşadığı zorluklara ilişkin geçmişlerine ait ardalın bilgisi verilmesi, sığınmacıları istatistikler üzerinden temsil eden "insansızlaştırmaya" zıt konumdadır. Ancak metindeki öykü formatı ve insanileştirme, iç savaş mağdurlarının Almanya'daki durumunu kişisel başarı ya da başarısızlığa indirgemeye yöneliktir. Bu bağlamda kurulan nedensel ilişki, metnin ideolojik işlevi açısından önemli kabul edilebilir. SZ'ye göre yurttaş, sığınmacı ya da göçmen olarak bireylerin Alman toplumu içerisindeki konumu, özgür tercih ve yeteneklerinin sonucudur. Dolayısıyla, kişilerin ancak kendi kendilerine yardım edebileceği, aksi halde sistemin yapacağı bir şeyin bulunmadığı argümanı, biçimsel düzeydeki insanileştirmeyi uygulamada karşılıksız bırakmıştır.

30 Ağustos 2020 tarihli haberde sığınmacılar, genelde yardıma muhtaç durumları ve kitlesel sayılarının ortaya çıkarttığı zorluk ekseninde anılmıştır. Dolayısıyla, bu haberde bağlam bilgisi sığınmacılara yardım eden kent sakinlerinin geçmişini içermektedir. Öyküsü sunulan kişilerin ortak bağlamı Alman olmaları ya da Alman toplumuna başarıyla uyum sağlamış bulunmalarındır. Metinde sunulan öykülerin ortak üslubu ise fedakârlık, yardımseverlik ve ulaşılan başarı ekseninde, öznelerin kahramanlaştırılması çerçevesindedir. Böylece SZ, haberde kullanılan edilgen cümleler yardımıyla kahramanlığı kent halkına mal etmektedir. Yardım (helf/helfen), yardımseverlik (hilfsbereitschaft), başarı (erfolg/gelung) ve -Münih kentine yönelik- hayranlık (staunend), kolektiflik vurgusu içeren cümlelerde dikkat çeken kelimelerdir. Bu bağlamda sözcük seçimi, haber retoriğini kurmaktadır.

8 Eylül 2020 tarihli haberde Suriyeli eski bir gazeteci olan Alaaddin Elmasri'nin üzerinden Almanya'nın iltica prosedürleri sunulmakta ve Alman bürokrasisinin meşruluğu adına referansal ve işlevsel ilişki oluşturulmaktadır. Böylece, tekil öznelerin yaşamını Alman okuyuculara sunan haber metni, ideolojik işlevini güçlü bir ikili karşıtlık sistemi yardımıyla kurmaktadır. Gazete, örnek verilen kişinin sosyal, bilişsel ve mesleki becerilerini öne çıkararak; Almanya'nın iltica başvurusunu göçmen işçilik kriterlerine göre değerlendirme politikasını meşrulaştırmıştır.

11 Eylül 2020 tarihli haberde, sığınmacılar konusundaki başarısızlığı ve insanlık dışı tavrı eleştirilen Yunanistan, başarıyla özdeşleştirilen Almanya'nın karşıtı olarak sunulmaktadır. Metinde, Midilli Adası'ndaki kampta yaşam mücadelesi veren sığınmacıların durumundan Yunan makamları sorumlu gösterilmiştir. Yunanistan'daki sığınmacı kampına atfedilen "insanlık dışı durum" söylemi, Almanya'nın "daha insani olma" politikasıyla referansal ilişki oluşturmaktadır. Kampta yaşayanların mesleki becerilere sahip, kendi ülkelerinde iken başarılar kazanmış insanlar olmalarına yapılan vurgu (ya da haber için, bu durumda olanların seçilmesi) Almanya'nın ilticayı göçmen işçiliğe çeviren söylemini yeniden üretmekte, insan kaynağını heba eden Yunanistan ise kınanmaktadır. Sonuç olarak, yaşamlarından endişe duyan sığınmacılar Almanya'yı kurtuluş kapısı ve umut olarak görmektedir. Çeşitli becerilere sahip bu insanların Alman iş gücüne yapabileceği katkıya referans verilerek söylem desteklenmiştir. Aynı zamanda Yunanistan'daki sığınmacı kampına atfedilen "insanlık dışı durum" söylemi, Almanya'nın "daha insani olma" politikasıyla referansal ilişki oluşturmaktadır.

13 Eylül 2020 tarihli "Kalma hakkı" başlıklı haberde, öyküsü anlatılan kişilerin "başarıları" Almanya'daki mülteci kabul sisteminin bütün zorluklara rağmen işleyebildiğini kanıtlamak için sunulmuştur.

Üniversitedeyken Almanca öğrenmiş ve dolayısıyla hızla Almancada ustalaşmış olan Suriyeli erkek, mesleki becerisi yoluyla Alman toplumuna katkı sağlayan ve “kendi ayakları üstünde durabilen” bireyler için modeldir. Haberde kullanılan fotoğrafta temiz iş kıyafetleri içerisinde, hafifçe tebessüm eden beyaz tenli erkek (Abdul Sayek), evinin kapısı önünde dururken görülmektedir. Fotoğraf, haber metni içinde okunduğunda mutluluk, başarı ve kendine güven gibi yan anlamları içermektedir. Bu noktada, “kalma hakkı”, “mülteci adaylığı” ve (resmi) mültecilik durumları bir hiyerarşi oluşturmaktadır. Öyküsü verilen Suriyeli erkeğin Almancasıyla ev sahibini şaşırtması, sabahları yolda karşılaştığı yurttaşlarla selamlaşarak yerel toplumun bir parçası haline gelmesi gibi ayrıntılar ise metin içi işlevsel ilişki kurmaktadır. Haberdeki nedensel ilişki, kalma hakkının kişisel yetilere ve kalifikasyona bağlanmasıdır.

15 Eylül 2020 tarihli haberde, yer yer mülteci kabul sistemine eleştiri getirir gözükmemektedir. Ancak, bütün olarak değerlendirildiğinde haber metninin bürokratik işleyişi sadece betimlediği ve bilim göstergesine dayalı ideolojik işleyişin bürokrasiyi rasyonalize ettiği söylenebilir. Haberde dört Alman sosyoloğa referans verilmesi (tanık gösterme) ve ABD’ye göçen Polonyalılar’dan hareketle kurulan nedensellik, Almanya’nın kendi göçmen politikalarını rasyonalize edişinde işlevsel ve ideolojik bir işlev görmektedir. Bu bağlamda, haber söyleminde sadece maddi olanaklara ya da işlevsel yeterliliğe sahip olanların Almanya’ya kabul edilmesi doğallaştırılmaktadır. Bilim insanlarının çalışması “tanık gösterme” bağlamında kullanılmıştır. Öte yandan, söz konusu çalışmanın Alman politikasının “rasyonel” olarak sunma amacı yoktur.

Belirlenen tarih aralığında Süddeutsche Zeitung’un haberlerinin ürettiği söylem genel anlamda değerlendirildiğinde, haberlerin referansal ilişki verdiği ideolojik çerçeveye, araçsal akla dayalı işlevsel ayrımcılık ekseninde adlandırılabilir. Almanya’nın siyasal sığınma talebini, göçmen işçi olmak ve ülkenin işgücüne katılmak için bir tercih olarak sunan politikası bu referansa göre savunulmaktadır. Haberlerde aile, cinsiyet, sağlık, yaş aralığı, Almanca öğrenbilme, kişisel iletişim becerileri, sosyal uyum ve ülkenin yasal sistemine saygılı olmak gibi temalar çerçevesinde sığınmacıların elemeye tabi tutulması süreci anlatılmıştır. Buna göre, eleme sürecini geçemeyenlerin durumu, kendi yetersizliklerinin sonucudur, Alman politikasının/sisteminin suçu değildir. Dolayısıyla, Süddeutsche Zeitung’daki incelenen haberler ekseninde değerlendirildiğinde, Alman basınındaki Suriyeli temsili, Alman araçsal bürokrasisini meşru kılma yönünde bir söylem aracılığıyla kurulmaktadır.

4.2. Hürriyet Gazetesi’nin Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Makro Yapı: Tematik Yapı ve Şematik Yapı

Başlık/lar

15 Ağustos 2020, “Yunanistan hakkında korkunç iddia... Göçmenleri denizde ölüme terk ediyorlar!”

15 Ağustos 2020, “Hatay’da, tarihi eser niteliğinde heykelcik ele geçirildi”

17 Ağustos 2020, “Hamile dini nikahlı eşini, karnına tekme atarak dövdü!”

19 Ağustos 2020, “Hamza’nın dövülerek ölümünde 3 kardeş yargılanmaya başladı”

25 Ağustos 2020, “Mülteci açıklaması: 4 milyon yabancıya 40 milyar dolar harcandı”

- 27 Ağustos 2020, "Bakan Akar, Yunanistan'ın akıl dışı taleplerini anlattı"
- 31 Ağustos 2020, "Sulama kanalına düşen 5 yaşındaki El Hemed boğuldu"
- 2 Eylül 2020, "Suriyeli iki grup birbirine girdi: 4 ağır yaralı"
- 2 Eylül 2020, "Emniyet müdürü, bisikleti bozulan çocuğa yenisini hediye etti"
- 7 Eylül 2020, "Suriyeli Muhammed bebek, Emine Erdoğan'ın misafiri oldu"
- 9 Eylül 2020, "İnşaatın çatısından atlayan Suriyeli öldü"
- 11 Eylül 2020, "Şişli'de Suriyeli mülteciler için Sosyal mutfak"
- 13 Eylül 2020, "Böyle vicdansızlık görülmedi! Yunan askeri vurdu, Türk askeri sahip çıktı..."
- 15 Eylül 2020, "İdlib'te, savaş mağduru aileler evlerine kavuştu"

Spot-Fotoğraf-Durum ve Yorum

15 Ağustos 2020 tarihli haberde "Ege Denizi'nde göçmen krizi devam ediyor. Dünya basınında yer alan bir habere göre Yunanistan ülkelerindeki savaşlardan ve kötü koşullardan kurtulmak için ülkelerine sığınmaya çalışan göçmenleri kara sularının dışına iterek kaderlerine terk ediyor..." şeklinde haber girişi verilmiştir. Haber girişi ve başlık birbiriyle uyum içindedir. Çünkü hem başlıkta hem de haber girişinde yaşanan "korkunç" durum Yunanistan'a indirgenmektedir. Haberin konusu New York Times gazetesine dayandırılmaktadır. Haberde Suriyeli sığınmacıların yaşadığı süreç ve hangi koşulların bu durumu ortaya çıkardığı gibi soruları açıklayan ardalan ve bağlam bilgisine yer verilmemiştir. 15 Ağustos 2020 tarihli haber ise, 6 Suriyeli'nin tarihi eser kaçakçılığında gözaltına alınmasını işlemektedir. Suç ve topluma uyumsuzluk unsurları üzerinden bir çerçeveleme yapılmıştır. Haberde, Suriyelileri söz konusu olumsuz koşullara getiren politik ve toplumsal sürece ilişkin ardalan ve bağlam bilgisinin yer almadığı gözlenmektedir. Suriyeli temsili "suç/adli olay" çerçevesinde kurulan bir başka haber de 17 Ağustos 2020 tarihli "Hamile dini nikahlı eşini, karnına tekme atarak dövdü!" başlıklı haberdir.

25 Ağustos 2020 tarihli haberde Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun açıklamalarına yer verilmiştir. Dolayısıyla, haber kaynağı olan Çavuşoğlu, "Türkiye'de 4 milyona yakın yabancının bulunduğunu ve 40 milyar doları aşan harcama yapıldığını" belirtmektedir. Bu yabancının 3.6 milyonu Suriyelidir. Türkiye'nin sığınmacılar için harcadığı miktardan söz edilerek "yardımseverlik" teması pekiştirilmiştir. 27 Ağustos 2020 tarihli haberin konusu Milli Savunma Bakanı'nın Yunanistan ve Türkiye arasında yaşanan gerilimi değerlendirdiği canlı yayındır. Metinde "Buradaki bizim amacımız demokratik, toprak bütünlüğünü sağlamış, bağımsız bir Suriye'den bahsediyoruz. Suriyeli kardeşlerimiz çok çektiler" ifadesi yer almaktadır. Haber kaynağı olarak Hulusi Akar gösterilmiş ve Suriyelileri içinde buldukları kötü durumdan sadece Türkiye'nin çıkarabileceği yönünde bir çerçeveleme yapılmıştır. Ancak, haberde Suriyelilerin içinde bulunduğu olumsuz duruma ilişkin sürecin nasıl geliştiğine yönelik ardalan ve bağlam bilgisine yer verilmemiştir.

31 Ağustos 2020 tarihli haberde Antalya'da sulama kanalına düşerek ölen Suriyeli çocuğa yer verilmiştir. Haberde sadece küçük çocuğun kanala düşmesine ilişkin olaya yer verilmiş; olayın

nedenleri sorgulanmamıştır. 9 Eylül 2020 tarihli “İnşaatın çatısından atlayan Suriyeli öldü” başlıklı haberde de benzer bir yaklaşım vardır. Suriyeli şahsın neden intihar ettiğine ilişkin herhangi bir sorgulama yapılmamakta ve olayın ardalanı ve bağlamı eksik bırakılarak haber söylemi kurulmaktadır. 2 Eylül 2020 tarihli haber de aynı metin yapısına bağlıdır. Metinde Suriyeli iki grup arasında çıkan kavga işlenmektedir. Haber başlığı, haber girişi ve kullanılan fotoğraf (iki grup arasındaki kavgayı gösteren), yaşanan ülkeye “uyumsuzluk” ekseninde bir şema çizmektedir. Haber söylemi de bu şemaya uyumlu şekilde yapılandırılmaktadır.

2 Eylül 2020 tarihli haberde, Şanlıurfa’da denetim yaptığı sırada bisikleti bozulan Suriyeli çocuğu gören İlçe Emniyet Müdürü’nün çocuğa yeni bisiklet alması anlatılmıştır. Haber başlığında ve girişinde “kardeşlik”, “yardımlaşma” ve “devletin şefkati” temaları işlenmektedir. Aynı söylem, 13 Eylül 2020 tarihli “Böyle vicdansızlık görülmedi! Yunan askeri vurdu, Türk askeri sahip çıktı...” başlıklı haberde de üretilmektedir. Edirne’de sınırı geçmeye çalışan 9 kişilik Suriyeli aileye Yunan askerlerinin plastik mermi ile ateş açmış ve 8 yaşındaki bir kızın ayağından yaralanmıştır. Bu olay karşısında Türk askerlerinin yardımsever davranışları metin içinde ilgili yerlerde konumlandırılmaktadır. Haber başlığı ve girişi bir uyum içindedir ancak, haberin ardalanı ve bağlam bilgisi bulunmamakta ve tekil bir olaydan hareketle “kardeşlik/yardımlaşma/devletin şefkati” temaları ön plana çıkarılmaktadır. 15 Eylül 2020 tarihli Deniz Feneri Derneği’nin Suriye’deki iç savaş nedeniyle, İdlib’te yaşayan ailelerin kalabilmesi için 650 ev yapması işlenmektedir. Giriş bölümünde İçişleri Bakanlığı ve AFAD’ın desteği vurgulanmıştır. Haberin ayrıntısında yapılan evlerin özellikleri anlatılarak “yardımlaşma” teması pekiştirilmiştir.

7 Eylül 2020 tarihli haberde savaştan kaçan ve İçişleri Bakanlığının talimatıyla Türkiye’ye getirilen Suriyeli aile ile Emine Erdoğan’ın buluşması işlenmiştir. Haber başlığı ve spot uyum içindedir, aynı zamanda Erdoğan ile bebekli ailenin birlikte çekilen fotoğrafı kullanılmıştır. Haberin başlığı, haber girişi ve haber fotoğrafında “devlet şefkati”ne yönelik çerçeveler bulunmaktadır. 11 Eylül 2020 tarihli haberde, belediyelerin ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacıların yararlandığı aşevine destek sağlaması işlenmiştir. Haberde aşevinde istihdam sağlanacağına da dikkat çekilmiştir. Haberin başlığı, haber girişi ve haber fotoğrafında “yardımlaşma” ve “birlik olma” temaları işlenmektedir.

Mikro Yapı: Sentaktik Yapı-Bölgesel Uyum-Sözcük Seçimleri ve Haber Retoriği

15 Ağustos 2020 tarihli haberdeki sentaktik yapıya bakıldığında, haberlerde Yunanistan’ı özne olarak konumlandırıldığı ve “kaderlerine terk ediyor”, “ölüme terk ediyor”, “kaderlerine terk etti” gibi aktif yapıları cümlelerin kullanıldığı görülmektedir. Yunanistan’ın suçluluğuna ön plana çıkarmak adına kullanılan bu vurgu, Türkiye’deki göçmenlerin yaşadığı zorluklara ilişkin konuları da ideolojik olarak kapamaktadır. Suriyeli sığınmacıları sınırda yaşadıkları sıkıntılara sürükleyen olaylardan söz edilmemektedir. Dolayısıyla haberde kurulan nedensel ilişki, sadece Yunanistan’ın insanlık dışı tutumudur. Haberin New York Times, bağımsız gözlemciler ve Türk Sahil Güvenliği yetkililerine dayandırılması ve “1072 mülteci Yunan yetkililer tarafından şişme lastik botlara bindirilerek Yunan kara suları dışına taşındı ve denizde bırakıldı” gibi açıklayıcı örneklere yer verilmesi işlevsel ilişki oluşturmaktadır. Ağlayan bir Suriyeli çocuğun ve deniz kenarında eşyalarıyla bekleyen Suriyeli kadınların fotoğraflarının kullanılması ise haber retoriğini oluşturmaktadır. Haberdeki tematik ve sentaktik yapılardan hareketle neden değil, sonuç odaklı bir çerçeve çizildiği söylenebilir. Bu haberler acıma duygusundan, sığınmacıların haklarından ve onlara yardım çağrısından söz etse

de insansızlaştırma dikkat çekicidir. Suriyeliler, ülkeler arası çekişmede gidip gelen sayılardır. 15 Ağustos 2020 tarihli antik eser kaçakçılığı ve 17 Ağustos 2020 tarihli aile içi şiddet haberleri Suriyeli temsili açısından daha dikkat çekicidir. Bu metinlerde söylem, Türkiye'deki şartlara "uyumsuzluk" ve "bireysel suç/sapkınlık" temaları çerçevesinde kurulmuştur.

25 Ağustos 2020 tarihli haberde Bakan Çavuşoğlu'nun "Ülkemiz Şubat 2020 sonunda güvenli üçüncü ülkelere kendi iradeleriyle gitmek isteyenleri engellememe kararı almıştır. Bununla birlikte kimse ülke dışına çıkmaya zorlanmamaktadır" ifadeleri yer almaktadır. "Kararı almıştır" söyleminden hareketle bu sürecin bir ülke politikası olduğu görüşü ön plana çıkarılmıştır. Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın ifadelerine yer veren 27 Ağustos 2020 tarihli haberde Akar, "300 binden fazla Suriyeli kardeşlerimiz gönüllü olarak, güvenli olarak, 'saygın' bir şekilde" ifadesini kullanmıştır. Kaynak olarak Birleşmiş Milletler gösterilmiştir. Bu cümledeki "kardeşlerimiz" ifadesi Suriyelilerin Türkiye'de dostça ve hiçbir sorun olmadan yaşadıklarını ifade etmektedir. "Kardeşlerimiz" ifadesi söylem açısından önem taşımaktadır. "Gönüllü olarak, güvenli olarak, 'saygın' bir şekilde" ifadeleri kardeşlik söylemi açısından işlevsel bir ilişki oluşturmaktadır. Suriyelilerin çektiği sıkıntıların nedeni olarak dış güçler gösterilerek; Türkiye'nin söz konusu dış güçlerle mücadele ettiği ve Suriyelilerin kendi ülkelerine "gönüllü olarak" döndükleri ifade edilmektedir. Bu bağlamda "biz" ve "ötekiler" konumlandırması dikkat çekicidir.

31 Ağustos 2020 tarihli "Sulama kanalına düşen 5 yaşındaki El Hemed boğuldu" başlıklı haberde sulama kanalına düşüp ölen Suriyeli çocuğun olayına ilişkin herhangi bir neden verilmemiştir. Dolayısıyla, haber içindeki söylemden hareketle çocuğun kanala düşmesine neden olacak ihmallerin sorgulanmasının üstü kapatılmıştır. 9 Eylül 2020 tarihli "İnşaatın çatısından atlayan Suriyeli öldü" başlıklı haberde de "intihar" üzerinden bir Suriyeli profili üretilmektedir. Haberde "İkrime A.'nın cansız bedeni, otopsi için morga götürüldü" gibi ifadeler olay sonrası resmi sürece referans vermektedir. Dolayısıyla haberde, olayın nedensel ilişkisi boş bırakılmış ve adli sürece ilişkin göndermelerle anlatım yapısı oluşturulmuştur. Bu şekilde olayın "nedeni" perdelenmekte ve sadece "kaza" ve "intihar" üzerinden bir Suriyeli profili oluşturulmaktadır. Suriyelilerin ölümleri -diğer dezavantajlı gruplarda olduğu gibi- polis adliye haberi olarak ele alınmaktadır. Bağlam-ardalan bilgileri eksik olduğu gibi, nedensel ilişki de olgular üzerinden değil, olaylar üzerinden kurulmaktadır.

2 Eylül 2020 tarihli haberde, Suriyeliler arasındaki kavganın nedeninden söz edilmeyip yan anlamsal düzeyinde Suriyelilerin uyumsuzluklarına gönderme yapılmıştır. "Özel güvenlik görevlileri, müdahale ederek kavgayı ayırıp, jandarma ve sağlık ekiplerine haber verdi" ifadeleriyle, kurumların görevlerini yerine getirdiği öne sürülmüş ve nedensel ilişki işlevsel ilişkiyle tamamlanmıştır. Dolayısıyla asayiş olayları ve adli haberler çerçevesinde bir Suriyeli temsili bulunmaktadır. 2 Eylül 2020 tarihli diğer bir haberde Suriyeli çocuğa bisiklet alan İlçe Emniyet Müdürü'nün "Çocuklarımızın yüzünü güldürmek için de görev başındayız" ifadesine yer verilmiştir. Burada "Çocuklarımız" ifadesinde vurgulandığı üzere, devletin bütün çocukları (Suriyeli veya Türk) kucakladığı anlamı oluşturulmaktadır. Bu durumun haberin genelindeki "kardeşlik" temasıyla uyumlu olduğu söylenebilir. Polislerin yanında bisikleti üzerindeki Suriyeli çocuğun fotoğrafının kullanılması haber söylemiyle uyumlu bir işlevsel ilişki oluşturmakta ve retorik görevi görmektedir. Yunan ordusunun eylemlerini konu alan 13 Eylül 2020 tarihli haberde "Böyle vicdansızlık görülmedi!" ifadesi söylem içinde nedensel ilişkiyi kurmaktadır. Bu nedensel ilişki Yunan askerleri özelinde "vurdu", Türk askeri özelinde ise "sahip çıktı" ifadesiyle eşleştirilerek işlevsel ilişki yaratılmaktadır. Haber kaynağı olarak kullanılan Suriyeli küçük kızın ifadelerine yer verilmesi ve kızın fotoğrafının kullanılması, "kardeşlik", "yardımlaşma" ve

“devletin şefkati” temaları üzerinden referansal bir şema oluşturmakta ve retoriği desteklemektedir. 11 Eylül 2020 tarihli aşevi konulu haberde “Suriyeli mülteciler için” cümlesi yardımlaşma özelinde bir anlatı oluşturmaktadır. Haberde “Suriyeli sığınmacılara ve Türk vatandaşlarına yardımcı olmayı sürdürmek için” cümlesi yer almaktadır. Bu anlamda hem Suriye hem Türkiye vatandaşlarının haberde yer alması “birliktelik” ve “yardımlaşma” temaları üzerinden söylemi inşa etmektedir.

7 Eylül 2020 tarihli “Suriyeli Muhammed bebek, Emine Erdoğan’ın misafiri oldu” başlıklı haberde “misafir” kelimesinde vurgu bulunmaktadır. Bu vurgu pozitif bir çağrışım yaratmaktadır. Haberde geçen “Hama kentinin bombalanmasının ardından İdlib’deki çadır kente sığınan ve İçişleri Bakanlığının talimatı ile Türkiye’ye getirilen Mosaytıf ailesi ve Muhammed bebekle bir araya geldi” cümlesinde “İçişleri Bakanlığının talimatı” ifadesi referansal ilişki oluşturmakta ve söz konusu “kucaklayıcı” anlayışın bir devlet politikası olduğu algısını güçlendirmektedir. Suriyeli aile ve Emine Erdoğan’ı birlikte gösteren fotoğrafın kullanılması retoriği desteklemektedir. Benzer söylemin, 15 Eylül 2020 tarihli “İdlib’te, savaş mağduru aileler evlerine kavuştu” başlıklı haberde de üretildiği görülmektedir. “Kavuşmak” kelimesi üzerinden muhtaç olunan bir şeye ulaşmak anlamını içermektedir. Yardım kampanyasının sloganının “Bir Aradayız, İdlib’in Yanındayız” olması haberde işlenen “kardeşlik”, “yardımlaşma” ve “devletin şefkati” temaları arasında işlevsel ilişki oluşturmaktadır. Devletin şefkati ve devletin yardıma muhtaç insanların yanında olduğu teması referansal ilişki kurmuş ve haber söylemi de bunu desteklemiştir. Yeni yapılan evlerin bulunduğu bir fotoğraf ise retoriği desteklemektedir.

Genel bir değerlendirme olarak Hürriyet’teki haberlerde ardağan ve bağlam bilgisine neredeyse yer verilmediği söylenebilir. Yaşanan olaylar tek bir kişinin, kurumun ya da bir ülkenin edimlerine indirgenmektedir. Bağlam bilgisi oldukça sınırlandırılan bu durumun yanı sıra hiçbir haberde Suriye’de yaşanan sürece ilişkin ardağan bilgisinin verilmeyişi dikkat çekmektedir. Ardağan bilgilerinin eksik oluşu, yetersiz olan bağlamı aynı zamanda hatalı duruma getirmektedir. Bu durumun yapısal nedenleri kuşkusuz, birincil ve ikincil haber tanımlayıcıları (Hall vd. 2013, s. 60) ve buna bağlı olarak haber değeri ölçütleridir. Suriye’de yaşanan iç savaş, siyasi aktörlerin konumu, ülkelerin sığınmacılara karşı tutumu, Türkiye’nin bu süreci nasıl yönettiği ve nasıl politikalar geliştirdiğine yönelik hiçbir sorgulama yapılmamaktadır. Bu şekilde haber söyleminde ideolojik bir sığınmacı temsili kurulmakta ve hem siyasal hem de bürokratik süreçlere ilişkin yanlışlar perdelenmektedir. Kuşkusuz, Hürriyet gazetesinin ideolojik bir aygıt olan ana akım medya konumu, “haber söylemi içinde hükümet söyleminin” taşınmasındaki en etkili unsurdur.

Sonuç ve Değerlendirme

Çözümleme sonucunda iki ülkenin ana akım basınındaki haberlerde kimliklerin stereotipler ve tekillikler üzerinden sunulmasının bağlam eksikliği oluşturduğu ve bu anlamda bürokratik eylemleri meşru kılmaya dönük ideolojik işlevin yerine getirildiği görülmüştür. Haber metinlerindeki bu durum, Suriyeli temsilcileri üzerinden ülke politikalarını meşru kılan söylem biçimleri çerçevesinde ele alınabilir. Türkiye açısından bakıldığında Suriyeliler konusundaki “politikasızlığın” sürdürülebilir bir durum ve bir “politika” olarak sunulması haber söyleminin genel niteliğini oluşturmaktadır. Alman basınının ise, hükümetin araçsal akla dayalı “işlevsel ayrımcı” politikasını rasyonelleştirme yönünde bir söylem geliştirdiği görülmektedir. Bu nokta, Kültürel Çalışmalar ekolünün işaret ettiği gibi hegemonik söylemin oluşmasında medyanın oynadığı rolü göstermektedir. Medya kurumları kendi ülkelerindeki hegemonik söylemi taşımakta ve ana akım medyadaki temsil(ler) yoluyla politik alandaki fikirleri ve pratikleri meşru kılmaktadır. Aynı zamanda, ana akım medya gruplarının ekonomi-politik yapılarının

ve akredite haber kaynaklarına bağlılık gibi içselleştirilmiş gazetecilik kodlarının, haberlerdeki ideolojik söylemin üretilmesindeki başat nedenler olduğu söylenebilir.

Kültürel Çalışmalar ekolü -Gramsci'nin hegemonya kavramından hareketle- medya kültürünün bir dizi baskın değerleri, politik ideolojileri, kültürel formları eklemleyerek bir ortak duyu yarattığının altını çizmektedir (Kellner, 2002, s. 36). Çalışmada çözümlenen iki gazetenin "Suriyeli" konulu haberlerinde yaratılmak istenen "ortak duyu"nun izleri görülmektedir. Çözümleme sonucunda Hürriyet'in, Türkiye hükümetinin değişken politikalarını (ya da politikasızlığını) göz ardı ettiği, İslam kardeşliği ve merhamet/acıma gibi temel toplumsal ortak değerlere dayanarak durumu meşrulaştırdığı saptanmıştır. Öte yandan, Suriyelilerin suç kaynağı ve uyumsuz insanlar olarak temsiline yer veren popülist haberler, tekillikler üzerinden genel söylemi inşa etmektedir. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik somut bir politikasının bulunmayışı haber söylemine de yansımaktadır. Bu ekseninde haberler genellikle Suriyelilerin aralarında gerçekleşen kavgalar, kaza olayları, hırsızlık gibi polis adliye haberleri ekseninde çerçevelenmekte ve buna uygun bir Suriyeli temsili kurulmaktadır. Öte yandan, yetkililerin açıklamalarına yer veren haberlerde "kardeşlik", "yardımlaşma" ve "devletin şefkati" üzerinden devlet ve Türk toplumuna yönelik bir temsil sunulmaktadır. Bu durum, Kültürel Çalışmalar'ın işaret ettiği üzere, iktidar politikalarını/söylemlerini meşru bir zeminde konumlandıran ana akım medyanın, ideolojik bir kurum olduğu anlayışını (Hall, 2003, Grossberg, 2010) doğrulamaktadır.

Süddeutsche Zeitung ise, sadece maddi olanaklara ya da bilişsel ve fiziksel yeterliliğe sahip olanların Almanya'ya kabul edilmesini doğallaştıran bir söylem kurmuştur. SZ'nin haber metinlerine göre, ülkesini terk ederek Almanya'ya gelmek kişisel bir tercihtir ve haberlerdeki olay örgüsünün ilk nedenidir. Haberlerin kurduğu işlevsel ilişki, sığınma başvurusunda bulunanların tavizsiz bir eleme sürecine tabi tutulmaları ve bazılarının can güvenliği olmaksızın geri gönderilmeleri sonucunu doğuran bir rasyonellik anlayışına dayalıdır. Haberlerde aile geçmişi, servet, eğitim, cinsiyet, sağlık, yaş aralığı, Almanca öğrenebilme, kişisel iletişim becerileri, sosyal uyum ve ülkenin yasal sistemine uyum gibi temalar çerçevesinde sığınmacıların elemeye tabi tutulması süreci anlatılmıştır. Buna göre, eleme sürecini geçemeyenlerin durumu, kendi yetersizliklerinin sonucudur, Alman politikasının/sisteminin bu noktada hatası yoktur.

Liberal-sol bir çizgide yayın politikası benimsemesine rağmen, SZ'deki haber söyleminin Hristiyan Demokrat Birliği (CDU) partisinin ve Angela Merkel'in politikalarıyla uyumluluk taşıması dikkat çekicidir. Öyle ki gazete, Almanya'nın sığınmacı politikalarını doğrudan eleştiren bir habere yer vermemiş, aksine konuyu rasyonel nedensellikler kurarak açıklama yönünde haberler üretmiştir. Foucault'ya göre (1987, s. 23) söylemin üretimi, "her toplumda, görevleri onun gücünü ve tehlikelerini önlemek, bellisiz olagelişini dizginlemek, ağır, korkulu maddiliğini savuşturmak olan birtakım yollarla hem denetlenmiş, hem ayıklanmış, hem de örgütlenmiş ve yeniden paylaştırılmıştır." Dolayısıyla SZ'nin haber söylemi, Alman bürokrasisinin temel varsayımları çerçevesinde üretilmekte ve bu bağlamda oluşan temsil, araçsal akla dayalı meşru bir zemine yerleştirilmektedir.

Bu noktadan hareketle bu çalışma çerçevesinde Almanya'nın Suriyeli sığınmacılara yönelik politikası ve SZ'nin bunu destekleyen söylemi "işlevsel-ayrımcılık" olarak tanımlanmıştır. Siyasal ilticayı, göçmen işçi olmak amacıyla bu ülkeye gelmek tercihiyle eş tutan söylemin referansal ilişkisi bu çerçevede anlaşılabilir. Haber metinleri, Almanya'nın politikasını insanlık temelinde savunan cümleler içermektedir. Öte yandan, hükümet politikasının rasyonelize edilmesi açısından, insani amaçların varlığı söz konusu değildir. Amaç basitçe, Alman ekonomisinin işgücü ihtiyacının karşılanmasından

ibarettir. Söylem, siyasal sığınma taleplerini, göçmen işçilik kriterleri (nitelikli emek) çerçevesinde değerlendiren işlevsel-ayırıcı politikanın doğallaştırılmasına neden olmaktadır. Sığınmacılar hem kendi aralarında hem de Alman yurttaşlarına karşı adil olmayan bir rekabete zorlanmaktadır.

Medya metinleri ve ideolojik temsiller aracılığıyla uluslararası güç ilişkileri yeniden üretilmekte ve küreselleşme süreci sadece zengin ülkelerin lehine işlemeyi sürdürmektedir. Bu bağlamda, -çalışma kapsamında incelenen haberlerden hareketle- iki ülke basınında da Suriyeli temsili, ülkelerin politikaları/politikasızlıkları ekseninde oluşturulmaktadır. Bu “yabancı” prototipi, ülkelerin yabancı politikalarını meşru kılmaya dönüktür. Dolayısıyla, iki ülke ana akım medyasında da Suriyeli temsilleri ideolojiktir. Mevcut durumun, Hall’un görüşleriyle (1994, 1997b, 2005b) paralellik taşıdığı söylenebilir; çünkü, incelenen haber metinlerinin sadece anlamı aktarmakla kalmadığı, aynı zamanda politik eylemlerin rasyonelizasyonunu sağlama yönünde “anlamı yarattığı” görülmektedir. Dolayısıyla, söylem yoluyla anlam inşa edilmektedir. İlgili metinlerdeki anlamların, izlerkitleyi ne ölçüde etkilediği, ileride yapılacak -Kültürel Çalışmalar’ın diğer bir araştırma alanı olan- alımlama çalışmalarında daha net şekilde görülebilir. Bu bağlamda, çalışmanın bulgularının bu konu ekseninde yapılacak alımlama çalışmalarına yardımcı olması beklenmektedir.

Kaynakça

- Alexa. (2020). Top Sites in Turkey. <https://www.alexa.com/topsites/countries/TR> adresinden 05.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (A. Tümertekin, Çev.), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Barker, C. (2003). *Cultural Studies: Theory and Practice*. London, California, New Delhi: Sage Publications.
- Barthes, R. (1973). *Mythologies*. London: Paladin.
- Boztepe, V. (2017). Televizyon Haberlerinde Suriyeli Mültecilerin Temsili. *Ankara Üniversitesi İletişim Dergisi*, 4(1), 91-122.
- Büyükkantarcıoğlu, S. N. (2012). Söylem İncelemelerinde Eleştirel Dilbilimsel Boyut: Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Ötesi. Ö. Özer (Der.). *Haber Eleştirmek* (s. 161-192) içinde. İstanbul: Literatürk Yayınevi.
- Chomsky, N. (1997). What Makes Mainstream Media Mainstream. *Z Magazine*, 10 (10), 17-23.
- Chomsky, N. (2018). *Güç Kimin Elinde*. (C. Özpinar, Çev.), İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Çalık, M. ve Baykal, K. C. (2020) Habertürk, Sabah ve Birgün Gazetelerindeki Suriyeli Mülteci Haberlerinin Eleştirel Söylem Çözümlemesi. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5), 241-262.
- Dağtaş, B. (1999). İngiliz Kültürel Çalışmaları’nda İdeoloji. *Kurgu Dergisi*, 16, 335-357.
- Doğanay, Ü. ve Keneş, H. Ç. (2016). Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayırıcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası. *Mülkiye dergisi*, 40(1), 143-184.
- Dursun, Ç. (2013). *İletişim Kuram Kritik*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Eurotopics. (2021). Süddeutsche Zeitung. <https://www.eurotopics.net/en/148780/sueddeutsche-zeitung> adresinden 05.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Fairclough, N. (2015). Dil ve İdeoloji. (B. Çoban, Çev), B. Çoban ve Z. Özarlan (Der.). *Söylem ve İdeoloji* (s. 121-137) içinde. İstanbul: Su Yayınevi.
- Fiske, J. (1993). *Power Plays, Power Works*. New York: Verso.

- Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (S. İrvan, Çev.), Ankara: Ark Yayınevi.
- Foucault, M. (1987). *Söylemin Düzeni*. (T. Ilgaz, Çev.), İstanbul, Hil Yayınları.
- Foucault, M. (2001). *Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi* (M.A. Kılıçbay, Çev.), Ankara: İmge Kitapevi.
- Gazeteapp. (2020). Haftalık Gazete Tirajları. <https://gazeteapp.com/blog/gunluk-haftalik-gazete-tirajlari/> adresinden 05.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Goethe-Institut. (2005). The New York Times of Munich – Portrait of the Süddeutsche Zeitung. <https://web.archive.org/web/20131106000442/http://www.goethe.de/wis/med/pnt/zuz/en556318.htm> adresinden 05.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Göker, G. ve Keskin, S. (2015). Haber Medyası ve Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Türk Yazılı Basınındaki Temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (41), 229-255.
- Grossberg, L. (2010). *Cultural Studies in The Future Tense*. London: Duke University Press.
- Hall, S. (1994). Kültür, Medya ve İdeolojik Etki. M. Küçük (Der.). *Medya, İktidar, İdeoloji* (s. 169-200) içinde. Ankara: Ark Yayınevi.
- Hall, S. (1997a). The Spectacle of The Other. S. Hall (Der.). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices* (s. 223-290) içinde. Londra: SAGE.
- Hall S. (1997b). The Work of Representantation. S. Hall (Der.). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices* (s. 15-74) içinde. Londra: SAGE.
- Hall, S. (2003). Encoding/Decoding. S. Hall, D. Hobson, A. Lowe ve P. Willis (Der.). *Culture, Media, Language. Working Papers in Cultural Studies 1972-79* (s. 117-128) içinde Londra: Routledge.
- Hall, S. (2005a). Cultural Studies and Its Theoretical Legacies. D. Morley ve K. H. Chen (Der.). *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies* (s. 261-274) içinde. Londra ve New York: Routledge.
- Hall, S. (2005b). The Problem of Ideology Marxism Without Guarantees. D. Morley ve K. H. Chen (Der.). *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies* (s. 24-45) içinde. Londra ve New York: Routledge.
- Hall, S. (2005c). Gramsci's Relevance for the Study of Race and Ethnicity. D. Morley ve K. H. Chen (Der.). *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies* (s. 411-441) içinde. Londra ve New York: Routledge.
- Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke, J. ve Roberts, B. (2013). *Policing The Crisis: Mugging, The State and Law and Order. 35th Anniversary Edition*. Londra: Palgrave Macmillan.
- İnal, A. (1996). *Haber Okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Kellner, D. (2002). The Frankfurt School and British Cultural Studies: The Missed Articulation. J. T. Nealon ve C. Irr (Der.). *Rethinking The Frankfurt School: Alternative Legacies Of Cultural Critique* (s. 31-59) içinde. New York: State University of New York Press.
- Megill, A. (2012). *Aşırılığın Peygamberleri* (T. Birkan, Çev.), Ankara: Say Yayınları
- Mills, C. W. (1974). *İktidar Seçkinleri*. (Ü. Oskay, Çev.), Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özer, Ö. (2011). *Haber Söylem İdeoloji: Eleştirel Haber Çözümlenmeleri*. Konya: Literatürk Yayınları.
- Özer, Ö. (2015). Teun Adrian van Dijk Örneğinde Eleştirel Söylem Çözümlemesi. B. Yıldırım (Der.). *İletişim Araştırmalarında Yöntemler* (s. 197-256) içinde. İstanbul: Literatürk Yayınevi.
- Özkır, Y. (2013). Hürriyet Gazetesi'nin Kimliği. *Iğdır University Journal of Social Sciences*, 3, 45-70.

Simmel, G. (2016). Yabancı. L. Ünsaldı (Der.). *Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik* (s. 27-34) içinde. Ankara: Heretik Yayıncılık.

Uçar, A. K. (2020). Neoliberalizmin Dayanılmaz Ağırlığının Gölgesinde Yaşama Tutunmak: Türk Sineması Çerçevesinde Suriyeli Sığınmacılar. *International Journal of Social and Humanities Sciences*, 4(2), 11-26.

Ulum, Ö. G. (2016). Gazete İdeolojileri: Basılı Gazetelerdeki Suriyeli Sığınmacılar Hakkındaki Haberlerin Eleştirel Söylem Analizi. *Electronic Turkish Studies*, 11(15), 541-552.

Van Dijk, T. A. (1988a). *News as Discourse*. New York, London: Routledge.

Van Dijk, T. A. (1988b). *News Analysis: Case Studies of International and National News in the Press*. New Jersey: Lawrence.

Van Dijk, T. A. (1993). Principles of Critical Discourse Analysis. *Discourse & Society*, 4(2), 249-283.

Van Dijk, T.A. (2015). Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı bir Yaklaşım. (N. Ateş, Çev), B. Çoban ve Z. Özarlan (Der.). *Söylem ve İdeoloji* (s. 15-100) içinde. İstanbul: Su Yayınları.

İnternet kaynakları

Hürriyet. 15.08.2019-15.09.2019 tarih aralığında "Suriyeli" sözcüğünü içeren, sığınmacılara ilişkin tüm haberler. Erişim Adresi: www.hurriyet.com.tr

Süddeutsche Zeitung. 15.08.2019-15.09.2019 tarih aralığında "Syrisch" sözcüğünü içeren, sığınmacılara ilişkin tüm haberler. Erişim Adresi: www.sueddeutsche.de

Extended Abstract

Purpose of the Research

The problem of this study is the representations of Syrian refugees conceptualized as "foreigner" in cultural and political spheres by the Turkish and German presses. Stuart Hall emphasizes the role of the mass media in constructing an "image" of life, meaning, practice and value for various groups and classes. In spite of covering them as individuals, foreigners are conceptualized through simple and easily remembered stereotypes, based on "common sense" (Hall, 1997b, p. 258). In case of comparative analyses, any differences -or similarities- of representations about foreigners can be important to ascertain the constructed realities. In this context, the purpose of the study is to analyse the relationship between "Syrian" representations and the refugee policies from two different countries, Turkey and Germany.

Research Questions

Theoretically, the representations selected from mainstream news sites were accepted as the reflections of the discourse, which reproduce domination and power relations in societies. The research was founded on the following questions: First, what are the micro and macro structures in the news contents underlying the properties and the order of the news discourses? Second, what are the main characteristics of Syrians represented in the news and how are their relationships with host communities defined? Third, how are the discursive representations connected to the political practices? Additionally, the connections between the political practices and Syrian representations were questioned in a reverse order, because representations were supposed to be naturalised through argumentations about national practices.

Literature Review

The theoretical approaches of British Cultural Studies on the issues of identity and discourse supplied the base of this study. Then, critical discourse analysis focused on identity representations and the political backgrounds covering the issues can be evaluated. In Cultural Studies, "representation" is a concept related to the construction of the world and the articulation of the meanings. Events do not convey meanings on their own. Mass media shapes our worldviews and the values to determine about social events. In case of "others", news sources mediate our opinions through a coded language and framed images (Hall, 1994, p. 200). Symbolic forms are presented in a particular context; in other words, reality is converted into codes. These are all constructed in a purposive language or discourse. Because representations are embedded in sounds, inscriptions, objects, images, books, magazines and television programs, their production process within mass media should be analysed. Identities of the others are "produced, animated, used and understood in certain social contexts" (Barker, 2003, p. 8).

Methodology

Two newspapers representing mainstream press in Germany and in Turkey were analysed. From Turkey, the online version of Hürriyet was selected, as the main asset of Demirören Group. Hürriyet is liberal-right by its policies and supporter of the current government of Turkey. From Germany,

online version of S¼ddeutsche Zeitung was the subject of study, with its high circulation rates and its support for current federal policies. SZ is the part of a great corporation and liberal-left by its policies. The period when the news articles were analysed was between 15 August 2020 and 15 September 2020, which was the fifth anniversary of massive entrance of Syrian refugees into Germany; however, practically coincidental for Turkey. All the news with Syrian refugee coverage from the selected period were taken; consequently, 24 news articles (H¼rriyet: 15; SZ: 9) were analysed through van Dijk's critical discourse analysis model. While the macro and micro structures in the model were given separately; remarkable macro units were submitted together with micro units, in order to ensure the integrity of the analysis.

Results and Conclusion

The findings showed that the news articles of H¼rriyet were to defend the changing policies of the government or the situation of "being without a policy". The situation was concealed with news themes based on social values such as religious brotherhood and pity. On the other hand, populist discourse, which showed Syrians dissonant with the society and source of crime, increased the ambiguity in the news. The news coverage of H¼rriyet did not contain enough background and context information. In many events, the reasons were reduced to personal acts and subjective choices of an institution or a country. Presenting the events only through singularities seemed to leave the context incomplete.

On the other hand, SZ naturalized Germany's policy which was conditional acceptance of refugees only with adequate assets or cognitive and physical competence. The discourse of SZ presented asylum request as a preference of free will, to benefit from the country's wealth. The reference system of connotations and the logic of discourse were evaluated here with the term "functional discrimination". This can be the name for Germany's current policy for refugees. Analyses showed that the news had an ideological function through which the policies and bureaucratic actions of the states in both Turkey and Germany were legitimized.